

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum
Översättarutbildningen

EXAMENSARBETE VT 2021

MASTER I ÖVERSÄTTNING

Översättningen och den anglosaxiska dominansen

En intervjuundersökning om förutsättningarna för
spanskspråkig skönlitterär översättning i Sverige

Författare:

Agnes Simonsen

Handledare:

Ingela Johansson

Sammandrag

I den här uppsatsen undersöks förutsättningarna för spanska översättningar i Sverige genom kvalitativa intervjuer med sex svenska förlag. Syftet är att försöka bidra med en förståelse för hur den svenska översättningsmarknaden fungerar och mekanismerna bakom urvalet av den översatta spanskspråkiga skönlitteraturen, som kan sägas vara representerad i relativt låg grad i Sverige. Frågor som ställs till förlagen är vilken spanskspråkig litteratur de har givit ut, hur urvalet av litteraturen går till, samt vilka möjliga anledningar det finns till spanskans relativt låga utgivningssiffror. Resultaten från de kvalitativa intervjuerna diskuteras i relation till översättnings- och litteratursociologiska teorier om globala hierarkier, översättningsflöden, bokmarknadsstruktur och konsekrationmekanismer. Resultaten visar att en spanskspråkig boks litterära kvalitet ofta inte räcker för att den ska få genomslag i Sverige. Kulturella, språkliga, historiska och ekonomiska faktorer såväl som förlagens och den svenska läsarens intresse för spanskspråkig litteratur är avgörande. Litteraturens ställning i Sverige överlag och den anglosaxiska kulturens påverkan på vår egen kultur är även avgörande omständigheter. Resultaten visar också att en bok ofta behöver ta vägen via det engelska språket för att bli översatt till svenska.

Nyckelord: Spanska, förlag, representation, översättningsflöden, skönlitteratur, dubbel konsekration, översättningssociologi

English title: Translation and the Anglo-Saxon dominance: A study about the preconditions for the translation of fiction from Spanish in Sweden

Innehållsförteckning

SAMMANDRAG	1
1. INLEDNING	3
2. CENTRALA TERMER OCH BEGREPP	5
3. TEORETISK BAKGRUND.....	6
3.1 BOURDIEUS SOCIOLOGISKA BEGREPP	6
3.2 OLIKA SORTERS FÖRLAG OCH VAD SOM AVGÖR EN BOKS FRAMGÅNG	7
3.3 VÄRLDSLITTERATUR OCH ÖVERSÄTTNINGSFLÖDEN	8
3.3 TIDIGARE FORSKNING	11
4. MATERIAL OCH METOD.....	13
4.1 INTERVJUerna	13
4.2 INFORMANTERNA	17
5. RESULTAT	17
5.1 UTGIVNING 2016–2020 ENLIGT LIBRIS	18
5.2 FÖRLAGENS UTGIVNING UTIFRÅN INTERVJUSVAREN	20
5.2.1 <i>De större förlagens utgivning</i>	20
5.2.2 <i>De mindre förlagens utgivning</i>	21
5.3 HUR DET GÅR TILL NÄR FÖRLAGEN VÄLJER LITTERATUR FRÅN SPANSKA	23
5.4 ANLEDNINGAR TILL UTGIVNINGSSSTATISTIKEN FÖR SPANSKSPRÅKIG LITTERATUR	24
5.4.1 <i>Tendenser</i>	25
5.4.2 <i>Förlags- och bokmarknadsstruktur</i>	27
5.4.3 <i>Språkliga faktorer</i>	29
5.4.4 <i>Kulturella faktorer</i>	30
5.4.5 <i>Ekonomiska faktorer</i>	32
6. SLUTSATSER OCH AVSLUTANDE REFLEKTION	33
KÄLLFÖRTECKNING	38
BILAGA 1	40

1. Inledning

Vad är det som avgör vilken litteratur som översätts och vilka språk som översätts till vilka? Läsaren tänker sig kanske gärna att den har tillgång till att läsa nästan all litteratur som finns, men precis som allt annat påverkas litteratur och översättningar av samhälleliga, kulturella och ekonomiska faktorer. Maktstrukturer och normer påverkar vilka språk vi lär oss, vilka författare vi läser och vilka språk som blir översatta. Det är intressant att fråga sig hur mycket som beror på socio-kulturella och ekonomiska trender och hur mycket som beror på individuella, mer slumpartade faktorer. I denna uppsats undersöker jag den spanskspråkiga skönlitteraturens förutsättningar för översättning till svenska.

Trots det spanska språkets utbredning i världen och att det förutom i Spanien talas i större delen av länderna på den amerikanska kontinenten, översätts spanskspråkig litteratur i relativt liten utsträckning till svenska. Enligt Nationalbibliografen (2020: 19) var de vanligaste översättningsspråken till svenska år 2020 (förutom engelska som är det mest översatta språket) norska, franska, tyska och danska. Siffrorna har sett ut ungefär såhär de senaste 20 åren. Spanska kommer enligt Nationalbibliografins statistik för åren 2018–2020 på åttonde plats efter finska, italienska och de ovan nämnda språken. Att utgivningen av litteratur från engelska eller andra skandinaviska språk är större än utgivningen från spanska verkar kanske inte så märkligt. Andra språk som skulle kunna tänkas vara jämförbara med spanskan, till exempel franska och tyska, ligger dock på mycket högre utgivningssiffror. För år 2020 hade Kungliga biblioteket registrerat översättningar av 155 franska böcker, 115 tyska och 22 spanska i Nationalbibliografen (ibid).¹ Dessa siffror kan även bekräftas av Kiviniemi Kögäs (2019) som kommit fram till att utgivningen av översatt skönlitteratur mellan 1987–2017 låg på 1,1 % för spanska, 3,6 % för tyska och 5,1 % för franska. Utgivningen för engelska låg på 74 % (2019: 25). Dessa siffror är intressanta, då spanska som jämförelse är det vanligaste språket gymnasieelever väljer att läsa som främmande språk och ligger över både tyska och franska, enligt siffror från SCB. Siffror från läsåret 2016/17 visar att 47 % valde spanska, 23 % tyska, 18 % franska och 12 % valde övriga språk (SCB 2018).

¹ I rapporten *Nationalbibliografen i siffror* redovisas statistik som avser tryckta böcker. Rapporten baseras på registreringsår och inte på utgivningsår, eftersom böcker fortsätter att komma in även efter det år de har publicerats (Nationalbibliografen 2020).

I Sverige översätts fortfarande relativt många böcker, men översättningslitteraturen stod tidigare starkare än vad den gör idag. På 80-talet var de flesta av bästsäljarna på den svenska bokmarknaden översättningar. Ofta handlade det om underhållningsromaner från USA eller Storbritannien. Nu är det dock svenska romaner som toppar listorna, medan förlagen skär ner på utgivningen av översättningar. Omkring 60 % av litteraturen bestod tidigare av översättningar, medan försäljningen idag ligger på mellan 25 % och 40 % (Pettersson 2011: 28, 30, Lindqvist 2011: 147, Svedjedal 2012: 238). För Storbritannien och USA har antalet översättningar i den totala bokproduktionen länge legat på mindre än 4 %, för Tyskland 14 %, Frankrike 18 % och för Spanien upp till 24 % (Svedjedal 2012: 238).

Vi har sett att svensk bokmarknad i större utsträckning än andra består av översättningar, men att trenden de senaste 40 åren på det stora hela har varit nedåtgående. Vi har också sett att spansk skönlitteratur översätts i mindre grad än till exempel fransk och tysk. Vad kan detta bero på? Är läsarna inte intresserade av litteratur från spanska eller är den inte tillgänglig för dem? I den här uppsatsen gör jag en kvalitativ intervjustudie med sex svenska förlag och undersöker vilka faktorer som ligger bakom valet av utländsk litteratur, med speciellt fokus på spanskspråkig skönlitteratur. Mitt syfte är att försöka bidra med en förståelse för hur den svenska översättningsmarknaden ser ut idag samt hur processerna kring översättning går till inom ett förlag, för att få en större förståelse för hur det kommer sig att litteratur från den spanstalande världen översätts i relativt liten skala i Sverige.

Jag utgår ifrån följande forskningsfrågor:

- a) Hur stor var utgivningen av skönlitteratur från spanska på förlagen under 2016–2020 och vilken skönlitteratur från spanska gav de ut under perioden?
- b) Hur går det till när förlagen väljer spanskspråkig skönlitteratur?
- c) Vad finns det för anledningar till att skönlitteratur på spanska översätts i relativt liten utsträckning i Sverige?

Härnäst presenteras centrala termer och begrepp. Därefter presenteras den teoretiska ramen, följt av uppsatsens metod, material och informanter. Därefter ges en redogörelse för utfallet av intervjuerna och undersökningen avslutas med en fördjupande diskussion och reflektion där resultaten kopplas samman med relevanta teorier.

2. Centrala termer och begrepp

I det här avsnittet förklarar jag vad jag menar med begreppen 'spanskspråkig' och 'skönlitteratur', och förklarar hur jag använder termer för olika typer av texter.

Jag undersöker utgivningen av översatt spanskspråkig skönlitteratur i Sverige. Kategorin skönlitteratur inkluderar romaner, noveller, essäer, grafiska romaner, dramer, poesi och barn- och ungdomslitteratur. Med spanskspråkig skönlitteratur avses skönlitteratur skriven på spanska från olika länder och regioner. Jag undersöker alltså endast det spanska språkets översättning i Sverige och inte andra språk som talas på den spanska halvön eller i olika länder på den amerikanska kontinenten.

Förutom skillnader i texttyper finns det ibland behov av att göra ett slags kvalitativ skillnad mellan texter. Yvonne Lindqvist (2005) använder sig av kategorierna högprestige- och lågprestigelitteratur. Denna indelning bygger på Robert Escarpits kretsloppsmodell som urskiljer det finkulturella eller bildade kretsloppet från det populärkulturella. Det litterära systemet indelas här efter så kallad kvalitet och bygger på ett värdesystem som grundar sig på och upprätthålls av "de bildades" värden (Escarpit 1970: 88 f.). Inom högprestigelitteratur ingår klassiker, exempelvis Shakespeare och Homeros, och kvalitetsromaner, exempelvis Strindberg eller Lagerlöf. Inom lågprestigelitteratur ingår underhållningsromaner inom genrer som spänning eller deckare och populärpocketromaner som ingår i serier, exempelvis Harlequin (Lindqvist 2005: 39–40). Termer som ofta används om högprestigelitteratur är 'finlitteratur', 'kvalitetslitteratur' och 'litterär litteratur'. För böcker inom kategorin lågprestigelitteratur används ofta 'genrelitteratur', 'underhållningslitteratur' eller 'populärkultur'. Gränserna är inte klara för vad som ingår i vilken kategori; verk inom genrer som science fiction, spänning eller romance kan också anses ha ett litterärt värde, och uppdelningen mellan så kallad kvalitetslitteratur och *popular fiction* har fått kritik från olika håll (Schneider-Mayerson 2010: 21–25). Min ambition i undersökningen är att använda så tydliga och värdeneutrala begrepp som möjligt, och jag kommer i min egen analys att använda mig av Lindqvists uppdelning i termerna hög- och lågprestigelitteratur. När jag återger resultaten från intervjuerna kommer jag att använda de termer som intervjupersonerna själva har använt.

3. Teoretisk bakgrund

I det här kapitlet presenteras den teoretiska ramen som fungerar som ett tolkningsstöd till det empiriska materialet. Det är uppdelat i ett första avsnitt om Bourdieus sociologiska begrepp, ett andra om olika sorters förlag och vad som avgör en boks framgång och ett tredje om världslitteratur och översättningsflöden.

3.1 Bourdieus sociologiska begrepp

För att förklara vissa processer använder jag mig av begrepp som från början kommer ifrån Pierre Bourdieus terminologi. Begreppen beskrivs här nedanför.

Ett begrepp jag använder mig av i undersökningen är *konsekration* som kan motsvaras av ordet 'erkännande'. I kulturlivet tilldelas olika produkter och personer värde av de redan etablerade agenterna. En översättning eller bok som uppmärksammas, blir omnämnd, citerad, får litterära priser, kommer ut på ett förlag som anses rätt eller blir recenserad i en tidning av inflytelserika personer blir konsekrerad (Lindqvist 2005: 46). *Dubbel konsekration* är ett begrepp som Lindqvist har myntat och syftar i hennes arbete på att utomeuropeisk litteratur först behöver konsekreras inom kulturer som för Sverige är tongivande, innan svenska förläggare vågar satsa på att översätta den. Den behöver alltså konsekreras dubbelt (Lindqvist 2011: 142). En latinamerikansk författares litteratur skulle med andra ord behöva översättas till exempelvis engelska innan ett svenskt förlag översätter den.

Bourdieu använder begreppet '*fält*' för att beskriva vår sociala värld. Fälten är de grupper vi rör oss inom och där vi har olika hierarkiska positioner. Exempel på fält är det akademiska, det kulturella eller det politiska (Lindqvist 2005: 45). Inom ett fält är det viktigt att ha den symboliska makten – det *symboliska kapitalet*. Vilken som helst tillgång som fungerar i just det fältet tillmäts värde och fungerar som symboliskt kapital. En agents position inom fältet beror på hur mycket symboliskt kapital den har tillgång till. Detta kan till exempel bestå av ekonomiskt, kulturellt eller socialt kapital. Det sociala kapitalet består av kontakter och förbindelser. Det ekonomiska kapitalet består av kontroll över ekonomiska tillgångar, och det kulturella på tillgången till den kultur som tillmäts värde. De dominerande klasserna bygger ofta sitt symboliska kapital på det sociala, ekonomiska eller kulturella kapitalet. Inom det

akademiska fältet består det akademiska kapitalet till exempel av utbildningsnivå, betyg eller vetenskapliga publikationer (Lindqvist 2005: 46–47).

3.2 Olika sorters förlag och vad som avgör en boks framgång

Enligt Bourdieu kan man beskriva olika förlag utifrån den tonvikt de lägger på långsiktiga osäkra eller kortsiktiga säkra investeringar. Antingen är förläggaren en företagare eller en djärv ”upptäckare” (1986: 200). Han beskriver böckerna i kommersiella respektive kulturella förlags produktionscykler som korta och långa. Inom den korta produktionscykeln vill förlaget minimera risker och anpassar sig till en existerande efterfrågan. Inom den långa baseras produktionen mer på risktagning och investeringar i kulturellt kapital (Bourdieu 1986: 192–193). Bourdieu gör vidare skillnad mellan det han kallar ekonomiskt mäktiga förlag som enbart är rika på ekonomiskt kapital och behandlar litteraturen som vilka produkter som helst, och de förlag som tillgodogör sig en stor ekonomisk vinst av det kulturella kapitalet (1986: 207).

Det finns enligt Robert Escarpit fyra olika grader av framgång för en bok: misslyckande (när försäljningen slutar med förlust för förlaget och bokhandlaren), halvsuccé (när boken precis täcker kostnaderna), normalsuccé (när försäljningen i stort sett motsvarar förväntningarna) och bästsäljaren (när försäljningen överskrider de förutsedda gränserna och får en succé utöver all förväntan (1970: 122–123). Escarpit diskuterar vad som utlöser en boks succé och skiljer på kommersiell succé och litterär succé. Han menar att för att en läsare ska kunna ta till sig en bok behöver hen kunna spegla sig i den. Genom igenkänning kan vi ta till oss översättningar från kulturer som befinner sig långt ifrån vår egen. En succébok är vidare en bok som uttrycker det den sociala gruppen förväntade sig av den och när läsarens och författarens idéer sammanfaller. ”Ett av de intryck läsarna av en succébok oftast nämner är att de har haft samma idéer, hyst samma känslor och upplevt samma händelser” (1970: 123–124). Framgångar kan skifta mycket och vissa författare är endast framgångsrika en viss tidsperiod. Escarpit förklarar illusionen om ”universella” eller ”eviga” författare med att de har nått ut till tillräckligt många grupper som kan relatera till det författaren har skrivit eller till författarens värderingar. Författaren glöms bort eller slutar att vara universell när vi inte längre har något gemensamt med det den har skrivit (1970: 124).

Ovan har givits en kort introduktion till hur förlag ofta arbetar. Jag har intervjuat förlag av olika storlek och med olika profiler, men kommer inte i undersökningen diskutera huruvida de

tillhör någon av kategorierna. Escarpits teorier om vad som avgör en boks framgång och läsarens behov av att spegla sig i ett verk skulle kunna förklara hur det kommer sig att svenska läsare oftare väljer svensk eller anglosaxisk litteratur framför spanskspråkig, och kommer att diskuteras vidare i undersökningen.

Till analysen av hur de svenska förlagen arbetar har jag som bakgrund läst Jan-Erik Petterssons *Vad gör bokförlagen?* (2011). Denna text kommer också att användas när jag diskuterar enskilda resultat.

3.3 Världslitteratur och översättningsflöden

I detta avsnitt diskuteras begreppen världslitteratur, översättningsflöden och hierarkier mellan språken på den litterära världsmarknaden. Det innehåller teorier som kan bidra till att förklara spanskans representation i den svenska översättningslitteraturen.

För att förstå vår egen import av litteratur från andra länder behöver vi få en större förståelse för de globala mönster och strukturer den verkar inom. Termen ”världslitteratur” kan ha olika betydelser och både beskriva den totala mängden litteratur som skrivs världen över, litteratur som på något sätt innebär kulturmöten (genom översättning eller att den tematiserar möten mellan kulturer) eller en smalare betydelse – den litteratur som runt om i världen erkänns som betydelsefull, kanoniserad eller klassisk (Svedjedal 2012: 234). Världslitteraturen kan också ses som en del av det system som Franco Moretti kallar ”one and unequal”, det som på samma gång är en enhet och alldeles ojämnt – den globala kapitalismen. Precis som det kapitalistiska systemet, och som en del av det, är det världslitterära systemet en litterär enhet, men ojämnt i fråga om texternas synlighet, kapital och cirkulation (Burns 2019: 169). Det globala översättningsfältets och världslitteraturens maktpositioner påverkas av maktförhållanden mellan världens språk och nationer. Dessa relationer kan vara kulturella, politiska eller ekonomiska (Svedjedal 2012: 235).

Pascale Casanova har intresserat sig för världslitteraturens organisering och för hur de som skriver på mindre språk eller som inte tillhör de större världsspråken kan lyckas trots systemiska hinder. För att kunna göra detta måste författaren förstå systemets logik, det vill säga de litterära normer som råder internationellt. De författare som tillhör nya litteraturer behöver ha kännedom om det senaste inom form och teknik för att kunna mäta sig med de etablerade äldre litteraturerna. Casanova menar, precis som Moretti, att nation, historia,

politik och litteratur påverkar varandra och är avgörande för ett språks ställning i världssystemet. Litteraturen tävlar inte på samma villkor på den internationella arenan, och det är inte så enkelt som att de bästa författarna blir erkända nationellt och internationellt (Casanova 2004: 82 f.).

Casanova skriver även om de språk som har dominerat den europeiska litteraturen fram tills idag. Under medeltiden och flera århundraden efter dominerades universiteten, kyrkan och andra institutioner av latin och grekiska. Senare tog franskan över som dominerande språk; de klassiska verken översattes till franska, fransk litteratur ansågs högt utvecklad, och franskan tog en ledande roll internationellt. Paris fungerade som litteraturens världshuvudstad från och med 1800-talet, och den moderna litteraturen konsektrades därifrån. Paris höll sin plats som centrum för litteraturen tills åtminstone 1960-talet. Med tiden utmanade Tyskland och Storbritannien Frankrikes ställning, och vidare började andra grannländer eller forna kolonier hävda sin nationella litteratur. Forna spanska kolonier började till exempel utveckla sina egna litteraturer till moderna självständiga litteraturer skilda från Spaniens (Casanova 2004: 45 f.). Andra städer som fungerar som litterära centrum idag är London, New York och Barcelona (2004: 117).

Vi har sett att historiska och kulturella faktorer har påverkat vilken litteratur som har varit dominerande. Dessa faktorer skulle kunna förklara de spanskspråkiga ländernas litterära status. I Spanien under tiden efter inbördeskrigets slut 1939 fram till diktaturens slut 1975 importerade landet knappt böcker utifrån, och på grund av censur och få impulser utifrån minskade även landets litterära kapital (Casanova 2004: 107). Det fanns enligt författaren Juan Benet inte någon samtida, nyskapande spansk litteratur under perioden från tidigt 1900-tal till 1970-talet (2004: 111). Ett sätt för författare utanför litterära centrum som Paris att bli konsektrerade har varit att lära av den tidens idéer eller bosätta sig i Paris och konsektreras där. Flera latinamerikanska författare var trötta på det spanska litterära arvet och välkomnade de nya moderna influenserna från Frankrike (2004: 96).

Spanska talas av förstaspråkstalare i många länder och av miljontals människor. Flera faktorer spelar dock in för att göra ett språk kulturellt och litterärt starkt. Språkets ställning som andraspråk, den ekonomiska tyngd som länderna språket talas i har, dess socio-litterära prestige och områden i samhällslivet där språket används är också faktorer som spelar in (Svedjedal 2012: 236). Om man undersöker språkgrupperna på den globala

översättningsmarknaden kan man hitta mönster som delvis förklarar hur det kommer sig att den svenska översättningsmarknaden ser ut som den gör. Språkgrupperna sammanfaller ofta inte med nationalstater, utan vissa omfattar flera nationer. Genom indelningen av olika språkgrupper kan man undersöka det så kallade *flödet* av översatt litteratur mellan dessa. Flödet synliggör de maktrelationer som har etablerats mellan språkgruppernas litteraturer över tid (Lindqvist 2012: 220). Johan Heilbron delar upp språkområden i världen som *perifera*, *semi-perifera*, *centrala* och *hypercentrala*. Engelskan kan på grund av sin dominerande ställning inom litteraturvärlden betecknas som hypercentral. Runt 1980 hade 40 % av världens översättningar engelska som källspråk, och inom Europa låg siffran på mellan 50–70 % i slutet av seklet. Runt 1980 och fram till 90-talet dominerade tre källspråk efter engelskan världens översättningar med mellan 10–12 %. Dessa var franska, tyska och ryska och kallas för centrala språk. De fyra källspråken står för tre fjärdedelar av alla översatta titlar. Heilbron betecknar de språk som står för 1–3 % av alla översättningar som semi-perifera språk. Här hittar vi spanska, italienska, danska, svenska och tjeckiska och polska. Eftersom siffrorna är minst 30 år gamla är det dock inte helt säkert att de gäller idag. Gränsen mellan de semi-perifera och de perifera språken är flytande, men de källspråk som stod för under en procent av översättningarna på 90-talet var bland annat japanska, kinesiska, arabiska och portugisiska. Siffrorna visar alltså att europeiska språk dominerar och att till exempel asiatiska och afrikanska språk är underrepresenterade. De visar även att språk som talas av många inte nödvändigtvis är representerade bland världens översättningar och på det globala översättningsfältet (Svedjedal 2012: 239). Engelskan fick först sin hypercentrala ställning efter andra världskriget (Svedjedal 2012: 239), och efter 90-talet har gränserna för de semi-perifera språkgrupperna förändrats. Tjeckiska och polska har gått från semi-perifera till perifera språk, och bland annat japanska har tagit deras plats. Att tjeckiskans och polskans ställning har försvagats har förmodligen med politiska omvälvningar och Sovjetunionens fall att göra (Lindqvist 2012: 222).

När ett språk har fått en central ställning sker enligt Heilbron en multiplikationseffekt; för att en förläggare i ett av länderna med semi-perifera och perifera språk ska våga översätta ett verk krävs det att det först har översatts till ett av de centrala språken. Då kan hen hänvisa till hur verket har konsektrats i de centrala språkområdena och enligt Heilbron är detta förutsättningen för att ett verk från ett mindre språkområde ska slå brett igenom inom andra perifera litteraturer. Verklig litterär och internationell framgång kommer alltså först när ett verk har översatts till exempelvis engelska, franska eller tyska. Det är även mer värdefullt att

översättas till centrala språkområden än att ha översatts till en mängd andra språk, oavsett hur många förstaspråkstalare de har (Svedjedal 2012: 239). Kommunikationen mellan perifera språk sker alltså ofta via ett litterärt centrum, och vad som översätts från ett perifert språk till ett annat är beroende av vad som översätts från det perifera språket till de centrala språken (Lindqvist 2012: 228).

Ett språks plats i hierarkin på världsmarknaden och historiska och politiska händelser är enligt ovanstående författare avgörande för vilken ställning dess litteratur får i andra länder.

Eftersom spanska enligt ovanstående klassificering inte är ett centralt språk skulle detta kunna vara en av förklaringarna till att spanskspråkiga författare översätts i lägre utsträckning än författare från centrala språk.

3.3 Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning om utgivningen av översatt spanskspråkig eller romansk litteratur. Flera forskningsartiklar, en masteruppsats och tidningsartiklar har tagit upp ämnet tidigare.

Andreas Hedberg har skrivit om franskans och andra romanska språks roll på den svenska bokmarknaden i sin artikel "Small Actors, Important Task: Independent Publishers and their Importance for the Transmission of French and Romance Language Fiction to Sweden Since the Turn of the Millennium" (2016). Hedbergs artikel tar sin utgångspunkt i att utgivningen av denna typ av litteratur har minskat på den svenska bokmarknaden. Artikeln undersöker oberoende förlags betydelse för spridningen av fransk och romansk litteratur genom kvalitativa intervjuer med svenska förlag som främst har sin inriktning på översättningar av franskspråkig eller romansk litteratur. Hedberg ber förlagen att beskriva sina affärsmodeller och sina relationer till de stora förlagshusen. De blir också tillfrågade om franskans och andra romanska språks roll i Sverige idag. Artikelns förståelse för bokmarknaden baserar sig på olika litteratursociologers arbete, som Pascale Casanova, Hans Hertel och Johan Svedjedal. Hedberg diskuterar att den översatta romanska litteraturen i högre grad bärs av mindre förlag och tar upp att det finns åsikter om att den romanska litteraturen kan riskera att bli en subkultur. Han skriver dessutom om att det finns en tendens att översättningar av engelskspråkig litteratur minskar eftersom fler läsare väljer att läsa på originalspråk.

Hedbergs resultat är att oberoende förlag började ta över den fransk- och romanskspråkiga litteraturen under 1990-talet då större förlag visade mindre och mindre intresse för denna sorts

litteratur. De mindre förlagens framgångar med litteraturen visade att den går att ge ut och att de större förlagen, som ett resultat av de mindre förlagens arbete, återigen började få upp ögonen för den franskspråkiga och romanska litteraturen.

Yvonne Lindqvists artikel ”Dubbel konsekration – en förutsättning för svensk översättning av utomeuropeisk litteratur? – Maryse Condé som exempel” (2011) diskuterar det ojämna översättningsflödet mellan språkgrupper i det globala systemet. Lindqvist testar hypotesen att dubbel konsekration är nödvändig för att litteratur ska översättas från en global periferi till en annan, i hennes exempel den fransk-karibiska litteraturen till den svenska. Hon undersöker konsekrationmekanismer för tre romaner av Maryse Condé och kan bekräfta sin hypotes: att romanerna först har blivit konsekrerade inom den franska litterära kulturen och därefter inom den brittisk-amerikanska, innan den har översatts till svenska. I ”Bibliomigration från periferi till semi-periferi: Om den samtida spansk-karibiska litteraturen i svensk översättning” (2018) kombinerar Lindqvist teorier inom världslitteraturforskningen med översättningssociologiska teorier. En del av undersökningens syfte är att testa den dubbla konsekrationshypotesen, vilken delvis kunde bekräftas. Undersökningens material består av 25 romaner av 15 spansk-karibiska författare från Kuba, Puerto Rico och Dominikanska republiken. De översattes till svenska mellan 1990–2015. Det visade sig att bibliomigrationsmönstret för den spansk-karibiska översättningen var mer komplicerat än för den fransk-karibiska. En kubansk författare kan till exempel först få ett pris i Havanna, för att sedan publiceras i ett annat spanskspråkigt konsekrationssentrum, till exempel Mexiko City, innan det drar till sig uppmärksamhet i Madrid eller Barcelona och slutligen översätts till engelska och uppmärksammas i till exempel London (och allra sist uppmärksammas i Sverige).

En tidigare masteruppsats vid Lunds universitet har delvis undersökt samma ämne som jag fördjupar mig i. Hanna Kiviniemi Köngäs’ uppsats *Spanskspråkig skönlitteratur på svenska – en bibliometrisk och översättningssociologisk undersökning av perioden 1987-2017* (2019) undersökte genom en kvantitativ studie hur mycket spanskspråkig skönlitteratur som hade översatts till svenska under perioden 1987-2017 samt diskuterade utifrån olika översättningssociologiska perspektiv vilka faktorer som kunde ligga bakom resultaten från undersökningen. Studien visade att det översatts få spanskspråkiga verk i Sverige (1,1 %) i jämförelse med den spanskspråkiga litterära produktionen och i jämförelse med andra språk. Kiviniemi Köngäs kunde även urskilja tydliga mönster ur statistiken; det var ofta dominerande och väletablerade förlag som stod för utgivningen, en liten grupp översättare

stod för hälften av alla översättningar och det var ofta återkommande välkända författares litteratur som blev översatt. En del av litteraturen var skriven av Nobelpristagare och fler författare kom från Latinamerika än Spanien. Ur Kiviniemi Kögäs' diskussion får vi veta att översättningar mellan spanska och svenska på global nivå förmodligen försvåras av språkens perifera positioner, att förlag, författare och översättare påverkar översättningsflödena – framför allt i fråga om texternas utformning, konsekration och synlighet och de aktörsrelationer som etableras. Andra påverkansfaktorer som nämns är kulturella, ekonomiska och språkliga omständigheter.

Jag har även haft nytta av artikeln "Den vikande kritiken" ur Aftonbladet (2018) av Carl-Michael Edenberg. I artikeln berättas det om en undersökning av kulturrecensioner i svenska dags- och kvällstidningar som visar att kultursidor generellt sett får mindre utrymme i dagspressen idag än tidigare. Det totala antalet kulturrecensioner hade enligt undersökningen minskat med 21 % mellan åren 2007 och 2017 (Edenberg 2018).

Som vi har sett, har olika forskare delvis intresserat sig för samma ämne som jag. Lindqvist undersöker de processer som är avgörande för att spansk-karibisk och fransk-karibisk litteratur ska översättas i Sverige, och Hedberg undersöker romanska språks roll på den svenska bokmarknaden, med betoning på det franska språket. En ytterligare person som har intresserat sig för ämnet är Kiviniemi Kögäs vars undersökning är kvantitativ. Det har alltså delvis skrivits kring ämnet tidigare, men inte gjorts någon undersökning genom intervjuer med förlag om det spanska språkets representation i svensk översättning.

4. Material och metod

I detta kapitel beskrivs undersökningens empiriska material, tillvägagångssätt och informanter.

4.1 Intervjuerna

Undersökningen består av en kvalitativ intervjustudie med sex svenska förlag. Eftersom jag ville kunna ställa öppna frågor, följdfrågor och vara öppen för olika svar, men inte nödvändigtvis få stora mängder mätbara data, passade den här metoden mitt syfte. Jag hade inledningsvis som strategi för urvalet att kontakta förlag som hade givit ut mycket eller åtminstone jämförelsevis mycket spanskspråkig litteratur. Efter att ha kontaktat några sådana

förlag, hörde jag även av mig till förlag som av andra anledningar verkade intressanta att intervjua. Vad som är hög utgivning av spanskspråkig litteratur är naturligtvis relativt eftersom det inte ges ut stora mängder spanskspråkig litteratur i Sverige. För att hitta förlagen utgick jag från Kiviniemi Kögäs (2019) statistik, utgivningsstatistik i Libris, tips från intervjupersoner och artiklar. Jag har också velat göra urvalet så att hälften av intervjupersonerna kom från större förlag och hälften från mindre, eftersom jag trodde att svaren skulle kunna skilja sig åt och därför vara intressanta att jämföra.

Det visade sig ganska enkelt att få tag på intervjupersoner. Jag kontaktade tio förlag, varav sex tackade ja till intervju. Två förlag svarade inte alls och två var inte intresserade av att medverka. Jag bedömde att sex intervjupersoner skulle ge tillräckligt material och stödde bedömningen på Trost som rekommenderar att man begränsar sig till ett litet antal intervjuer, och utökar om behov finns (2010: 141). Många svenska förlag ingår i samma förlagsgrupper, och min önskan var att intervjua förlag som verkar oberoende av varandra. Jag har därför inte intervjuat flera förlag från samma förlagsgrupp eller koncern och tror mig därmed ha kunnat få en variation bland svaren inom gruppen.

Jag har intervjuat tre stora eller relativt stora förlag och tre mindre eller små förlag. När jag diskuterar dem kommer jag att hänvisa till dem som ”större” och ”mindre” förlag. De större förlagen ger ut fler än 100 titlar per år och de mindre förlagen ger ut färre än 30, men variationen inom de två kategorierna är stora. Siffrorna har tagits från Kungliga bibliotekets nationella söktjänst Libris och inkluderar pocketupplagor och e-boksformat.² När jag refererar till något som informanterna har berättat och behöver skilja dem åt, använder jag mig av förkortningarna ’S’ och ’M’, för ’större’ och ’mindre’, och en siffra efter, till exempel S1 eller M3. Jag hänvisar till de intervjuade som ”intervjupersonen”, ”informanten” eller som ovan.

Intervjuerna är semistrukturerade och styrs av en intervjuguide. Denna har både gett samtalen struktur och gjort att informationen lättare har kunnat jämföras och kategoriseras. Intervjuguiden finns bifogad som bilaga 1. Intervjufrågorna utgår från undersökningens tre forskningsfrågor och har formulerats så att de ska vara öppna och kunna leda till uttömmande

² LIBRIS är en nationell söktjänst som uppdateras dagligen med information om titlar som finns på svenska bibliotek (Libris 2021).

svar. Exempel på intervjufrågor som har ställts är bland annat om informantens roll på förlaget, förlagets inriktning, hur beslut kring utgivning av översatt litteratur tas, om strategier och policys och om ifall dubbel konsekration är avgörande för utgivningen. Andra frågor handlar om hur förlagens spanskspråkiga utgivning ser ut och om informanten faktiskt anser att det ges ut lite spanskspråkig litteratur i Sverige och vad detta i så fall beror på. Intervjuerna har inletts med en kort beskrivning av intervjuens syfte, samtycke till att intervjun blir inspelad samt om intervjupersonen har några frågor. Intervjuerna har avslutats med att fråga om personen har något att tillägga. Kvale (1997: 120) rekommenderar att ytterligare information om intervjuundersökningen helst bör lämnas till intervjuens slut, men eftersom de första intervjupersonerna började med att ställa frågor kring den tidigare forskning jag hade hänvisat till när jag tog kontakt med dem, började jag inleda med att berätta kort om den också i resten av intervjuerna.

Intervjupersonerna kontaktades via e-post till förlaget, antingen direkt till intervjupersonen, eller efter att först ha blivit hänvisad till den av någon på förlaget. Alla jag har pratat med hade antingen ansvar för förlagets spanskspråkiga utgivning eller förlagets totala utgivning. Intervjuerna har gjorts enskilt via videosamtal på Zoom och Google Meet. Alla intervjuer utom den första spelades in och skrevs ut för att ha som underlag. För den intervju som inte spelades in fördes noggrannare anteckningar än för de senare som blev inspelade, och anteckningarna renskrevs kort efter att intervjun hade hållits. Efter intervjuerna fördes korta minnesanteckningar om reflektioner och mönster. Intervjuszvaren skrev jag vidare in i en tabell för att kunna överblicka och jämföra dem lättare. Efter detta delade jag in intervjuszvaren i olika teman utifrån de mönster jag kunde urskilja i tabellen, och jag har utgått från dessa teman i presentationen av undersökningens resultat.

Efter de två första intervjuerna reviderade jag intervjuguiden. En fråga jag har lagt till är till exempel om personen faktiskt anser att det ges ut relativt lite spanskspråkig litteratur i Sverige i tillägg till frågan om vad personen tror att anledningarna är till att det ges ut relativt lite av denna litteratur. Alla intervjupersoner har dock fått ungefär samma frågor.

I enighet med den semistrukturerade modellen har svaren ofta fått styra vilken väg intervjun har tagit och i vilken ordning frågorna har ställts. Det rekommenderas att intervjupersonen i möjligaste mån får styra ordningsföljden i intervjun och att frågorna ska komma som följer av svaren (Trost 2010: 71–72). Jag har också fått anpassa vissa frågor utifrån vilka förlag jag

har pratat med för att informanten inte skulle få en fråga som inte var relevant. Jag har till exempel inte ställt frågor om inhemsk litteratur till förlag som endast ger ut översatt litteratur.

I intervjuguiden fanns frågor om vilken slags spanskspråkig litteratur förlagen ger ut, men jag har även tagit fram statistik för förlagens spanskspråkiga utgivning de senaste fem åren från Libris som komplement. I de fall jag har sett att ett verk som intervjupersonen har nämnt under intervjun inte verkade finnas med i Libris, har jag kontrollerat utgivningen mot informationen på förlagets webbplats.

Informanterna informerades vid den första kontakten och innan intervjun påbörjades om undersökningens syfte och att den skulle utgöra materialet till en masteruppsats vid Lunds universitet. Informanterna fick även ge sitt samtycke till att intervjuerna spelades in. Jag övervägde hur viktigt det var att informanterna förblev anonyma, och bestämde mig för att anonymisera namn och förlagstillhörighet genom förkortningar. Jag lät dock information om vilken litteratur förlagen har givit ut vara kvar. Jag bedömde att det skulle vara svårt för de flesta läsare att direkt förstå vilka förlag det handlade om, och att undersökningen var av den art att det inte skulle skada informanterna om det ändå skulle framgå för den mer insatta. Intervjuerna är inte av konfidentiell eller privat natur, och informanterna var medvetna om att undersökningen skulle publiceras. För att säkra undersökningens reliabilitet och validitet har jag bland annat försökt formulera öppna intervjufrågor för att inte inverka på informantens svar, varit noga vid utskrifterna med att återge svaren korrekt, försökt kontrollera uttalanden som informanterna har gjort om förhållanden i den svenska bokbranschen, och där det har varit möjligt hitta källor för påståendet.

4.2 Informanterna

I tabellen nedan presenteras de anonymiserade förkortningarna för informanterna med en kort bakgrundsbeskrivning.

Tabell 1. Presentation av undersökningens informanter

S1	Förläggare spanska, läser spanska
S2	Ansvarig för rättigheter och den utländska utgivningen, läser spanska
S3	Förläggare för utländsk litteratur
M1	Förlagschef, förlaget ger endast ut utländsk litteratur
M2	Förlagschef, ger endast ut spanskspråkig litteratur, är också översättare
M3	Driver förlaget med en annan person, ger endast ut utländsk litteratur från andra språk än engelska

Som vi ser i tabellen är informant S1 på det första större förlaget förläggare för bland annat den spanskspråkiga litteraturen och läser själv på spanska. Informant S2 har hand om rättigheter, kontakt med översättare och lektörer och sköter den utländska utgivningen på förlaget. Informanten läser på spanska. Informant S3 är förläggare för översatt skönlitteratur på förlaget. De är flera förläggare som har hand om översatt litteratur, men informanten är den enda som enbart har översatt skönlitteratur. Informant M1, på det första mindre förlaget, är förlagschef och en av två anställda. Hen har stort inflytande vid utgivningsbeslut. Förlaget ger endast ut översatt litteratur. Informant M2 driver förlaget själv. Informanten läser på spanska och är själv översättare. Förlaget ger endast ut spanskspråkig litteratur och har funnits sedan 2018. Informant M3 driver förlaget tillsammans med en annan person. Förlaget startade 2014 och gav ut sin första bok 2015. De ger endast ut översatt litteratur från andra språk än engelska.

5. Resultat

I detta kapitel presenteras resultatet från undersökningens kvalitativa intervjuer uppdelat per forskningsfråga. Frågorna som ställdes i uppsatsens inledande kapitel var: a) Hur stor var utgivningen av skönlitteratur från spanska på förlagen under 2016–2020 och vilken skönlitteratur från spanska gav de ut under perioden? b) Hur går det till när förlagen väljer spanskspråkig skönlitteratur? och c) Vad finns det för anledningar till att skönlitteratur på spanska översätts i relativt liten utsträckning i Sverige?

Jag inleder med statistik från Libris för förlagens utgivning åren 2016–2020 och går därefter vidare med förlagens egna svar på frågorna om deras utgivning och vilka möjliga anledningar det finns till spanska skönlitterära översättningar relativt låga representativitet i Sverige.

5.1 Utgivning 2016–2020 enligt Libris

För att få en tydligare bild av förlagens spanskspråkiga utgivning har jag tagit fram siffror från Libris för de senaste fem åren, 2016–2020. Siffrorna inkluderar nyöversättningar och översättningar av nya titlar från spanskspråkiga skönlitterära verk på respektive förlag.

Siffrorna inkluderar inte format som pocket-, e-boks- eller ljudboksutgåvor. För förlag S2 har jag även inkluderat siffror från de två andra förlagen inom förlagsgruppen, eftersom informanten själv gjorde det under intervjun. Eftersom förlagens utgivning av litteratur från olika språk varierar, hade resultaten eventuellt kunnat bli annorlunda om jag hade tittat på siffror längre bakåt i tiden än fem år. Det behövs även tas höjd för att förlagen har funnits olika länge. Förlag M1 har dessutom haft en satsning på flera längre böcker de senaste fyra åren, vilket drar ner deras statistik för de åren. I tabell 2 presenteras det totala antalet nya titlar mellan 2016 och 2020.

Tabell 2. Antal nya översatta titlar och nyöversättningar från spanska mellan 2016 och 2020

S1	S2³	S3	M1	M2	M3
9	0 + 4	5	10	4	5

Som vi kan se i tabell 2 gav två av de större förlagen, och två av de mindre ut ungefär lika många titlar under perioden. Vi kan också se att ett av de större och ett av de mindre gav ut ungefär lika många titlar. Förlag S2 gav inte ut några nya titlar, utan dessa gavs ut på de andra förlagen i förlagsgruppen. Förlag M2:s siffror hade förmodligen varit högre om det hade startat sin verksamhet tidigare än 2018, eftersom förlagets profil är just spanskspråkig litteratur. Ett par förlag som sticker ut är ett av de större förlagen (S1) och ett av de mindre (M1). Dessa har givit ut ungefär dubbelt så många böcker från spanska som resten av förlagen, och det mindre förlaget, M1, har högst spanskspråkig utgivning av alla.

³ Siffror för det intervjuade förlagets utgivning + de två andra förlagen i förlagsgruppens samlade spanskspråkiga utgivning.

I tabell 3 kan vi se antalet verk som har givits ut per år, inklusive böcker som Libris har registrerat för år 2021.

Tabell 3. Nya verk och nyöversättningar per år

	S1	S2	S3	M1	M2	M3
2021	2	1 + 1	0	1	3	0
2020	3	0 + 3	0	1	1	0
2019	1	0	1	2	1	0
2018	2	0	2	1	2	1
2017	2	0 + 1	2	4	-	2
2016	1	0	0	2	- ⁴	2

Utifrån tabell 3 kan vi utläsa att förlagen S1 och M1 har givit ut flest titlar per år och att de båda har givit ut något spanskspråkigt verk varje år. Vi ser också att siffrorna i övrigt ligger på mellan noll och två titlar per år för alla förlag. Alla förlag utom två, S3 och M3, har även planerade utgivningar för år 2021. De högre siffrorna för förlagen S1 och M1 skulle dels kunna förklaras med att S1 har en spansktalande förläggare som har spanska som bevakningsområde och att M1 strävar efter en bred representation på litteratur från olika världsdelar.

Som vi alltså kan se utifrån tabellerna 2 och 3 ovan hade ett av de större och ett av de mindre förlagen ungefär dubbelt så hög utgivning av spanskspråkig litteratur som de övriga, och de gav även ut flest översatta spanskspråkiga titlar per år. Ett av förlagen hade ingen egen utgivning under den undersökta perioden. Övriga förlag gav ut mellan noll och två titlar under perioden. Siffrorna visar också att små förlag som drivs av en eller ett par personer kan komma upp i likadana siffror som mycket större förlag med mer resurser och personal. Siffrorna visar dessutom att ett mindre förlag kan komma upp i relativt höga siffror i sin utgivning av spanskspråkig litteratur, utan att ha spanska som profil. Det vi har sett i detta avsnitt är ett delsvar på den första forskningsfrågan och ett resultat för hur stor utgivningen av spanskspråkig skönlitteratur var på förlagen under den undersökta perioden. I nästa avsnitt fördjupar jag mig i frågan om vilken spanskspråkig litteratur förlagen har givit ut med hjälp av intervjuvären.

⁴ Förlaget startade 2018.

5.2 Förlagens utgivning utifrån intervjusvaren

Informanternas svar på forskningsfrågan om vilken spanskspråkig litteratur de har givit ut mellan 2016-2020 redovisas nedan i avsnitt uppdelat mellan större och mindre förlag. Jag ställde frågor om vilken och hur mycket spanskspråkig litteratur de har givit ut och om de har någon plan eller strategi för hur mycket spanskspråkig litteratur som ska ges ut.

5.2.1 De större förlagens utgivning

De tre större förlagen har gemensamt att de är allmänutgivande, det vill säga att de har ett brett utbud av genrer och ger ut både inhemsk och utländsk litteratur. Den engelskspråkiga litteraturen dominerar deras utländska litteratur och en stor andel av deras utgivning är svensk litteratur. Informant S1 berättar att förlaget har översättningar från 10–20 olika språkområden och att förläggarens intresse och engagemang för ett visst språkområde spelar stor roll för hur mycket som ges ut. Intervjupersonen håller uppsikt över en del författarskap och vissa av dem är återkommande på förlagets lista, till exempel stora namn som Isabel Allende från Chile, Almudena Grandes från Spanien och Mario Vargas Llosa från Peru. De har också givit ut Carlos Ruiz Zafón från Spanien och deras nyaste utgivning är Elena Medel från Spanien.

Informant S2 berättar att förlaget ger ut mycket genrelitteratur som deckare och spänningslitteratur, men även många klassiker. Eftersom förlaget ingår i en förlagsgrupp med två andra förlag som har egna listor, får förlagsgruppen som helhet en utgivning med olika slags litteratur. Intervjupersonen bedömer att de ger ut ungefär hälften inhemsk och hälften utländsk litteratur, med en stor övervikt på litteratur från engelska bland det översatta samt att det på senare tid har blivit mer inhemskt. Enligt de siffror jag hittar på Libris har förlaget inte givit ut några nya titlar från spanska sedan år 2015, men intervjupersonen berättar att de kommer att ge ut flera verk av Ernesto Sabato från Argentina under 2021, och att de andra förlagen i förlagsgruppen har givit ut böcker av Armando Lucas Correa från Kuba och Agustín Fernández Mallo från Spanien. Förlaget har inte någon särskild strategi för hur mycket spanskspråkigt som ska ges ut, utan precis som det framgick av intervjun med informant S1 avgör förläggarens preferenser och intresse.

Informant S3 berättar att de på den utländska listan har ungefär hälften som ges ut på litterära meriter och hälften som ska nå ut brett. De hoppas även på att högprestigelitteraturen ska nå ut brett, men det finns olika resonemang kring vad som ges ut beroende på genre. De har cirka 30–35 översatta titlar per år, och den översatta litteraturen står för ungefär en tredjedel av

deras lista. Förlaget har de senaste åren givit ut samtida författare som Karina Sainz Borgo från Venezuela, Samanta Schweblin från Argentina samt författarna Roberto Bolaño från Chile och Javier Marías från Spanien. Det är svårt att få utländska författare som skriver lågprestigelitteratur att bli uppmärksammade i Sverige, om de inte kommer från Storbritannien eller USA. Därför är majoriteten av deras spanskspråkiga författare högprestigeförfattare. Det finns inte någon strategi för hur mycket eller vilken slags spanskspråkig litteratur som ska publiceras, men i intervjupersonens arbetsuppgifter ingår att hålla ett öga på att den översatta listan är varierad avseende språk, kön och nya och återkommande böcker.

5.2.2 De mindre förlagens utgivning

De tre mindre förlagen ger endast ut utländsk litteratur på svenska och har även det gemensamt att de främst ger ut högprestigelitteratur. Informant M1 berättar att förlaget har ett självpåtaget uppdrag att ge ut böcker från länder och språkområden som inte får så mycket uppmärksamhet från de större förlagen i Sverige. Förlag M2 ger endast ut litteratur från spanska, och förlag M3 specialiserar sig på översatt litteratur från andra språk än engelska.

Förlag M1 har en stor utgivning från Asien, Afrika, Latinamerika, Mellanöstern och Östeuropa. De strävar efter en bred lista med mycket mångfald och är uppe i nästan 40 originalspråk i sin katalog. Förlaget ger främst ut skönlitteratur och poesi. Den litteratur de har givit ut mest av är översatt från engelska, och mycket av denna kommer från postkoloniala engelsktalande områden. På andra plats i deras utgivning ligger spanska, och sedan kommer portugisiska, arabiska, franska, tyska och kinesiska. Från spanska har de givit ut en del från Argentina och Mexiko. De har ett par författare från Spanien, men med tanke på förlagets profil har de givit ut mer litteratur från Latinamerika. Generellt ger förlaget ut 10–15 böcker per år där 1–3 är översatta från spanska. De har haft ett stort projekt med böcker av Jorge Luis Borges från Argentina de senaste åren och har givit ut tre volymer av honom på vardera cirka 600–700 sidor. Förlaget har ingen uttalad strategi för sin spanskspråkiga utgivning, men de bevakar den spanskspråkiga världen och kommer att fortsätta ligga på 2–3 verk från spanska om året eftersom det är ett stort bevakningsområde. De strävar efter en blandning mellan nya författarskap och klassiker.

Informant M2 driver sitt förlag själv. Förlaget har funnits sedan 2018 och ger ut kvalitetslitteratur översatt från spanska från både Spanien och Latinamerika. Det är det enda

förlaget i Sverige som endast ger ut spanskspråkig litteratur och förlaget vill med sin inriktning bredda utbudet av litteratur i Sverige. Förlaget har givit ut romaner av Elvira Lindo från Spanien, Antonio Muñoz Molina från Spanien, Nona Fernández från Chile och en grafisk roman av Paco Roca från Spanien. Det har både romaner och flera grafiska romaner på gång under 2021. Intervjupersonen berättar att hen vill behålla en balans mellan romaner och grafiska romaner, men att hen eventuellt har hittat en nisch bland de grafiska. Förlaget har ingen strategi för vilken slags spanskspråkig litteratur som ska ges ut; informanten ger ut litteratur hen tycker är bra och som hen tror det skulle kunna finnas intresse för i Sverige. Vad som ges ut beror även delvis på vad förlaget beviljas översättningsstöd för, eftersom förlaget är litet.

Informant M3 driver sitt förlag tillsammans med en annan person. Förlaget har funnits sedan 2014 och ger ut översatt litteratur från andra språk än engelska. De har inte givit ut något skrivet i original från engelska, men är öppna för engelskspråkig litteratur som inte kommer från Storbritannien och USA. De har givit ut mycket litteratur från tyska och även litteratur från centraleuropeiska språk, spanska och katalanska och indonesiska. Förlaget har som mest givit ut 10 böcker per år, men ligger numera på cirka 5 per år, vilket de har kommit fram till är rimligt förlagsekonomiskt. De har givit ut nyöversättningen av Cervantes från Spaniens *Don Quijote*, flera böcker av Yuri Herrera från Mexiko och av Vizconde de Lascano Tegui från Argentina. Förlaget ger ut samtida litteratur och klassiker. De har ingen uttalad strategi för vad de ger ut från spanska. De hittar mycket av sin litteratur via översatt litteratur till tyska.

Sammanfattningsvis ger de större förlagen ut både högprestige- och lågprestigelitteratur, medan de mindre förlagen främst ger ut högprestigelitteratur. En större del av de större förlagens utgivning är svensk litteratur, och den engelska litteraturen dominerar deras utländska utgivning. De mindre förlagen ger endast ut översatt litteratur och har antingen som profil att inte ge ut litteratur på engelska (eller andra språk än spanska), eller att den litteratur på engelska som de ger ut främst ska vara från postkoloniala områden. Inget av förlagen har någon uttalad strategi för hur mycket spanskspråkig litteratur de ska ge ut eller någon policy kring vilken slags litteratur detta ska vara. Frågan om vad som ges ut på förlagen har nu besvarats med hjälp av statistiken från Libris och informanternas fördjupande svar.

5.3 Hur det går till när förlagen väljer litteratur från spanska

Hur förlagen väljer litteratur från spanska skiljer sig inte avsevärt åt från hur de väljer litteratur från andra språk. Det finns dock skillnader i hur förlagen arbetar och skillnader mellan större och mindre förlag.

Kontakt med utländska agenter spelar en stor roll för många förlag, och alla de tre större förlagen berättar att de kontinuerligt blir kontaktade av utländska agenter som ger dem utgivningsförslag på något verk. De har även scouter i olika länder; förlag S1 och S3 har scouter i Barcelona som håller sig underrättade om det spanska språkområdet.⁵ Förlag S2 har scouter i London och New York. Förlagen har förutom scouter också lektörer som läser den litteratur som är skriven på språk som de inte själva kan läsa. En lektör kan vara en författare eller litteraturkunnig privatperson. När förlagen inte har någon anställd som läser på spanska går det arbetet till en lektör. Informanterna berättar dock att de helst vill kunna läsa själva på förlaget. Intervjuperson S2 berättar att engelska översättningar ofta är en förutsättning för att de ska kunna ge ut vissa böcker.

De mindre förlagen arbetar på olika sätt, men har även de kontakt med utländska agenter och utländska förlag. På informant M1:s förlag har de ett litet redaktionsråd som diskuterar de böcker de har hittat själva eller har blivit tipsade om. De diskuterar om boken kan gå runt ekonomiskt, och finansiering som olika litteratur- och översättningsstöd. Det är ofta lättare att motivera en boks utgivning om de kan få stöd för den. De har inte ett kommersiellt fokus, men utgivningen behöver kunna gå runt. Intervjuperson M2, som endast ger ut litteratur från spanska, är med i en bokklubb med personer från olika delar av världen som talar spanska. Personerna i bokklubben fungerar lite som förlagets lektörer, och intervjupersonen har flera gånger valt böcker utifrån vad de har läst och diskuterat tillsammans. Intervjupersonen håller sig även uppdaterad kring spanska förlag som passar förlagets utgivningslinje. Intervjuperson M3 hittar sin litteratur på liknande sätt som de andra förlagen. Förlaget har kontakt med agenter och förläggare, bokhandlare i utlandet, blir tipsad av översättare eller går på bokmässor. Det tyska språket är ofta en ingång till ny litteratur, eftersom man enligt informanten är snabb med översättningar i Tyskland. De tyska översättningarna möjliggör för informanten att läsa litteraturen själv. Intervjupersonen hittar alltså ofta litteratur som senare ges ut på förlaget genom annan icke-engelsk översättning.

⁵ Scouter fångar upp det nya i förlagsbranschen och författarkretsarna innan det har blivit officiellt. De rekommenderar författare och titlar till sina klienter i olika länder (Pettersson 2011: 29).

Sammanfattningsvis har såväl större som mindre förlag kontakt med agenter och andra utländska kontakter. Två av de större förlagen har scouter i Barcelona. Det tredje förlaget som inte har det, ger ut färre spanskspråkiga titlar än de andra. De förlag som inte har en spanstalande förläggare behöver i större utsträckning förlita sig på lektörer eller översättningar. Ett par av svaren bekräftar att dubbel konsekration spelar roll för förlagens utgivning. Översättningar från engelska, men även tyska, är ofta en förutsättning för att ge ut böcker från vissa språk. Ovanstående avsnitt har nu svarat på uppsatsens andra forskningsfråga om hur det går till när förlagen väljer sin spanskspråkiga litteratur.

5.4 Anledningar till utgivningsstatistiken för spanskspråkig litteratur

Hittills har jag svarat på frågorna om vad förlagen ger ut och hur utgivningen går till. Jag kommer från och med detta avsnitt att gå vidare till den tredje forskningsfrågan om möjliga förklaringar och anledningar till att spanskspråkig litteratur ges ut i relativt liten utsträckning. Jag har delat upp intervju svaren i olika kategorier utifrån mönster och svar som stack ut. Jag kallar dessa: *tendenser, förlags- och bokmarknadsstruktur, språkliga faktorer, kulturella faktorer* och *ekonomiska faktorer*. Jag ställde bland annat frågor om vad informanten tror är anledningen till att det ges ut relativt lite spanskspråkig litteratur i Sverige. Jag ställde även frågor om vissa språkområdets dominans, och om hur mottagandet ser ut för spanskspråkig litteratur.

Innan jag går in på de olika kategorierna presenterar jag svaren på om förlagen faktiskt ansåg att spanskspråkig litteratur ges ut i relativt liten utsträckning. De tre större förlagen hade en likartad syn på frågan, och jag upplevde att de var tveksamma till, eller inte hade reflekterat över, om spanska var lägre representerat än franska och tyska, åtminstone inte i deras egna listor. Informant S3 säger att den tyska och franska utgivningen möjligtvis är något större hos dem, eftersom de inte har någon spanskspråkig förläggare, men att siffrorna för översättningar från språken är så pass låga att det generellt inte är någon större skillnad mellan spanskspråkiga titlar och andra större europeiska språk. Intervjupersonerna S1 och S2 är intresserade av spanskspråkig litteratur, därför kan de eventuellt ha en bild av att det ges ut mycket av denna. Två av de mindre förlagen, M1 och M2, uttryckte tvärt emot de större att de trodde att det ges ut relativt få böcker från spanska, medan informant M3 varken svarade ja eller nej, men sa att hen i sin egen utgivning har upplevt att det är svårare att nå ut med den

spanska och romanska litteraturen än med den germanska. Det var intressant att se att intervjupersonerna för de större och mindre förlagen inte delade varandras syn.

5.4.1 Tendenser

Några tendenser som går att se på den svenska bokmarknaden utifrån informanternas perspektiv är att fler inhemska och anglosaxiska böcker ges ut än av andra språk och att spanskspråkig litteratur och annan icke-anglosaxisk litteratur i högre grad får bäras av mindre förlag. Den spanskspråkiga litteraturen kan på grund av detta riskera att bli en subkultur.

Informant M1 anger dels att de större förlagen har minskat sin utgivning av översatt skönlitteratur, dels att mellanstora förlag antingen har upphört med översättningar eller minskat sin utgivning. En konsekvens av detta har blivit att mindre förlag har tagit över utgivningen av översatt litteratur eller bär utgivningen av översatt högprestigelitteratur. Intervjupersonen reflekterar kring att det finns en fara i att det går åt det här hållet och att mindre förlag har svårare att matcha de större förlagens marknadsinsatser. Den översatta litteraturen riskerar att bli smalare och mer nischad än vad den behöver vara. Det är till viss del positivt för mindre förlag att de får utrymme att satsa på den översatta litteraturen, men samtidigt önskar intervjupersonen att den skulle kunna vara en lika naturlig del av utgivningen som den tidigare har varit, och att den skulle ha det breda genomslag den har haft tidigare.

Hedberg tog också upp i sin undersökning att den översatta romanska litteraturen i högre grad bärs av de mindre förlagen och farhågan att den romanska litteraturen kan riskera att bli en subkultur. Han drar dock slutsatsen att det å ena sidan är sant att den romanska litteraturen har lämnats av de större förlagen och blivit en slags ”speciallitteratur”, men att det å andra sidan är ett förenklat argument och att intresset för den romanska litteraturen har ökat, även hos de större förlagen, just på grund av att de mindre har satsat på den.

Flera intervjupersoner berättade att svenska läsare ofta väljer att läsa inhemsk eller anglosaxisk litteratur. Denna iakttagelse bekräftas av Nationalbibliografins siffror. Av de tio titlar 2020 som finns på flest bibliotek i Sverige är en titel utländsk: *Där kräftorna sjunger* av Delia Owens, som är en engelskspråkig titel (2020: 8). Siffrorna visar också att norska är det mest översatta språket efter engelskan följt av andra stora eller nordeuropeiska språk som franska, tyska och danska (2020:19). Som svar på hur det kommer sig att det ser ut såhär

menar informant S1 att vi inte har samma internationella utblick som tidigare. Hen menar också, precis som Nationalbibliografins siffror visar, att det finns en tendens till ett större intresse för nordisk litteratur idag. Både informant M1 och M3 tror att det handlar om igenkänning och att läsaren vill relatera till det den läser. Den typiska svenska läsaren läser hellre om sin granne än en deckare som utspelar sig i Laos. Flera av intervjupersonerna tror att det kan finnas faror med en stor dominans av den lokala eller den anglosaxiska litteraturen och att vi riskerar att få för lite influenser från och förståelse för andra kulturer. Intervjuperson M1 tar som exempel att arabiska är ett språk som talas av många i Sverige idag, men att vi trots det översätter väldigt lite från arabiska.⁶ Det blir ett utbyte som svenska läsare som inte läser arabiska inte har möjlighet att ta del av och en arabiskspråkig kultur som inte görs tillgänglig för oss.

Informanternas reflektion om svenskars eventuella ointresse för översatt litteratur står i samklang med Escarpits idé att en bok får framgång när den uttrycker det gruppen förväntar sig av den. För att läsarna ska känna att en bok är riktigt bra vill de kunna uppleva att de har haft liknande idéer, känslor och varit med om liknande händelser. Om en bok står långt ifrån läsaren, till exempel vad gäller det författaren ville uttrycka eller om det finns ett långt kulturellt avstånd, vill läsaren kunna spegla sig i något i verket för att kunna ta till sig det. Ett mänskligt behov av igenkänning skulle alltså enligt Escarpits idéer, och precis som ett par av informanterna nämnde, kunna vara en förklaring till valen som de svenska läsarna gör.

Andra tendenser man kan se utifrån informanternas svar är att fler läser direkt på engelska idag istället för att vänta på den svenska översättningen, vilket skulle kunna påverka den översatta litteraturen i framtiden. Detta bekräftas även av Hedberg som skriver om tendensen att översättningar av engelskspråkig litteratur minskar eftersom fler läsare väljer att läsa på originalspråk. Det finns också en tendens till att fler lyssnar på ljudböcker och att detta påverkar den översatta litteraturen. Intervjuperson M3 menar att det digitala är stort inom genrelitteraturen och att ljudet inom denna ska ha gått om pappersutgivningen. Ljudböckernas framgångar gynnar inte mindre förlag i lika hög utsträckning som större, eftersom kvalitetslitteratur, som mindre förlag som ger ut översatt litteratur ofta satsar på, inte gör sig lika bra som ljudbok som genrelitteratur gör.

⁶ År 2020 översattes det 16 verk från arabiska enligt Nationalbibliografen 2020

5.4.2 Förlags- och bokmarknadsstruktur

Intervjuszvaren visar på olika faktorer inom bokmarknaden och förlagsbranschen som gör det svårare för utländska och lättare för inhemska författare att få uppmärksamhet i Sverige.

Informanterna berättade att kultursidor generellt sett får mindre utrymme i dagspressen idag än tidigare, vilket påverkar den översatta litteraturen. Informanterna upplever även ett slags ointresse eller okunskap från läsare och kulturjournalister. När förlagen har bjudit författare till Sverige har ett par av dem upplevt att det inte påverkade deras försäljningssiffror. De upplever dessutom att det är svårare än tidigare att nå ut till bokhandlare med böckerna och att det inte finns samma vägar att introducera litteratur som tidigare. Vissa informanter upplever dock att det finns flera plattformar att nå ut på med sin litteratur. Informanterna berättar även att den litteratur som ges ut är beroende av förläggarens intresse för språket och de språkkunskaper som finns på förlaget.

Informant M1 berättar att det i hela kedjan, det vill säga från läsarens, bokhandelns och kultursidornas håll, blir allt svårare att få uppmärksamhet för utländsk litteratur.

Recensionsutrymmet har minskat i många tidningar, med undantag för böcker som har fått uppmärksamhet i *The New York Times* eller *The Guardian*. Det räcker inte att boken har fått stort genomslag i exempelvis Spanien, om den inte har uppmärksammats på de engelskspråkiga kultursidorna, så att de svenska kulturredaktörerna får höra talas om den. Informantens förlag har dock ökat sin försäljning de senaste åren, och hen tycker att de har visat att det går att satsa på översättningar. Förlaget har vänt sig mer direkt mot kunden, genom sociala medier och nyhetsbrev för att fånga upp läsare som är intresserade av deras utgivning. Att kultursidor generellt sett får mindre utrymme i dagspressen idag än tidigare kan bekräftas av siffror från Aftonbladet, vars undersökning från 2018 visade att det totala antalet kulturecensioner hade minskat med 21 % mellan åren 2007 och 2017 (Edenborg 2018).

Informant M2 säger att det finns många forum att nå ut med sina böcker på. Det svåra är att nå ut till bokhandlarna och få dem att sälja dem. Stora förlag har säljavgifter som enbart ägnar sig åt kontakt med bokhandlare, men det är svårare för små förlag. Hen berättar att oberoende bokhandlare brukar vara mer villiga att sälja förlagets böcker. Hen kommenterar också att en svensk författare är ett varumärke på ett helt annat vis än en utländsk författare. Även om en spanskspråkig författare är stor i sitt hemland är det ofta få svenskar som känner till den. Informant M3 säger att det finns färre bokklubbar nu som kan introducera litteratur

för läsarna och färre oberoende bokhandlare. Eftersom de stora bokhandlarnas urval bestäms centralt finns det inte samma variation som tidigare.

Både informant S3 och M3 berättar om spanskspråkiga författare som de har satsat på och som är stora internationellt. De har bjudit in dem till Sverige på författarbesök, och författarna har deltagit på författarscener och kulturprogram på teve, men de har upplevt svagare resultat än förväntat, nästan ingen effekt på försäljningen, och de har knappt blivit omtalade av svenska kritiker. Vissa av de riktigt stora spanskspråkiga författarna får lite bättre fäste, eftersom den svenska läsaren känner till dem och vet att de är stora i ett internationellt perspektiv. Informant S3 berättar att de har försökt nå ut med spanskspråkig underhållningslitteratur och att det initialt har gått bra, men att intresset har dalat. Den enda bredare, populära författaren de har lyckats med är Carlos Ruiz Zafón. Informanten spekulerar i att läsarna kanske inte förstår vad det är för bok de ser på bokhandelshyllan och att kulturjournalisterna kanske inte förstår att en viss bok är det mest intressanta litterära namnet från till exempel Sydamerika för tillfället. Det blir en kedjereaktion där boken får mindre uppmärksamhet i media än andra romaner, och där läsare inte känner till författarnamnet eftersom de inte har sett det i sina sociala medier på samma sätt som de kanske har gjort med någon engelskspråkig roman, och de blir därmed mindre benägna att plocka upp boken.

Som nämnts i tidigare avsnitt, arbetar förlagen inte med att ha någon särskild strategi eller policy för hur mycket spanskspråkig litteratur de ger ut jämfört med den övriga utgivningen. Förläggarens preferenser och språkkunskaper kan dock påverka vad som ges ut. Förlag S1, som har en spanstalande förläggare, och förlag M1, som har en uttalad strävan att deras utgivning ska representera olika världsdelar, gav de senaste åren ut ett högre antal spanskspråkiga titlar än de andra förlagen i studien. Informant S1 uttrycker själv att hen har engagerat sig för att förlaget ska ge ut spanskspråkiga titlar. Att informant M2 startade ett förlag som enbart ger ut spanskspråkig litteratur ger även en direkt påverkan på statistiken, eftersom relativt få titlar ges ut idag.

Intervjusvaren vittnar om att vad som avgör vilka språk som ska ges ut på förlagen är mer slumpmässigt än vad gemene person kanske tror, eftersom utgivningen ofta är beroende av förläggaren. Dock påverkar bland annat profil, kostnader, förväntad medial uppmärksamhet eller utrymme och bokhandlares vilja att sälja litteraturen. Utgivningen verkar också ha att göra med vad som har sålt internationellt eller vad som har blivit erkänt i källspråkslandet och

som gör att utländska agenter kontakter förlagen. Här passar det också att tala om konsekration och dubbel konsekration igen, särskilt med tanke på att recensioner i engelskspråkiga dagstidningar gör det lättare för en bok att bli recenserad eller översatt i Sverige. Att språkkunskaper på förlag som inte har en uttalad strategi för att främja litteratur från spanskspråkiga områden behövs, talar också för att konsekration eller dubbel konsekration är viktigt.

5.4.3 Språkliga faktorer

Som vi kunde se i tidigare avsnitt påverkar förläggarnas språkkunskaper vilka språk förlagen ger ut översättningar från. Informanternas svar indikerar också att det engelska språkområdets dominans styr vad som ges ut i mycket hög grad. Svaren visar att dubbel konsekration är viktigt för förlagen i ganska stor utsträckning och att det ibland kan krävas för att spanskspråkiga böcker ska bli utgivna. Informanter berättar om att det är lättare både att motivera en utgivning och att få höra talas om den om den har konsektrats eller recenserats i USA eller Storbritannien först. Dessa platser är alltså viktiga globala centrum i Casanovas termer. Det är också tydligt hur det anglosaxiska språkets ställning som centralt språk i världen påverkar det litterära fältet.

Flera informanter nämner att engelska är det språk som flest behärskar på förlagen. Förläggare, recensenter och läsare konsumerar engelskspråkiga medier och följer engelskspråkiga sociala medier, och förlagens kontaktnät är oftast engelskspråkiga. Detta leder till en dominans av engelskspråkig litteratur eller den litteratur som uppmärksammas i engelskspråkiga medier. Det blir även ett hinder att mycket går via engelska eftersom länder som USA och Storbritannien översätter jämförelsevis lite.⁷ Informant S3 säger att förlagets utgivning är representativ för hur det anglosaxiska dominerar i svensk kultur över huvud taget. Två tredjedelar av deras översatta litteratur är översatt från engelska. Informanten understryker dock att litteraturen de översätter från engelska kommer från olika kontinenter, till exempel Afrika. Hen menar att det är lättare att nå ut till en bred publik i Sverige om litteraturen kan ta steget via en engelsk översättning eller engelska recensioner.

Informant S2 säger att dominansen av översättningar från engelska bland deras titlar har att göra med att deras engelskspråkiga författare är etablerade på den svenska bokmarknaden. Om de hade hittat en bra spanskspråkig deckarförfattare skulle de gärna satsa på den. De

⁷ Det brukar talas om att 3–4 % av USA:s litteraturproduktion består av översättningar (Svedjedal 2012: 238).

anpassar sig efter vad kunderna önskar och informanten menar att ett enkelt svar på orsaken till att engelskspråkig litteratur dominerar är att den säljer bra. Informant M1 menar å sin sida att det finns förlag som ursäktar sig med att litteratur som är skriven på andra språk än engelska är svår att sälja. Eftersom många läser på engelska idag menar hen att det kan vara en fördel att ge ut böcker där svenska läsare inte själva kan originalspråket och bistå där läsarna inte kan gå direkt till källan.

Informant M3 tror att vi är präglade av det anglosaxiska berättandet och kulturen. Många uppskattar litteratur som inte följer samma mall som den anglosaxiska, men informanten tror att folk vill ha det de förväntar sig. Informanten menar att många svenska läsare har lättare för att närma sig andra kulturer genom engelskan och tar som exempel deckarvärlden och den amerikanska författaren Donna Leon som skriver om Venedig på engelska. Det finns liknande böcker om ämnet på italienska, men det går inte lika bra för dessa böcker.

Två informanter, S1 och S2, tar upp att den spanskspråkiga utgivningen i USA är relativt stor. En del centralamerikansk litteratur blir översatt i USA, det är även många latinamerikaner som flyttar till USA och en stor del av USA:s befolkning är spansktalande. Tendenserna till att spanskspråkig litteratur konsekreras och översätts i USA skulle kunna påverka den svenska utgivningen av spanskspråkig litteratur, eftersom svenska förlag har uppsikt över den amerikanska bokmarknaden.

De flesta informanterna säger att det ofta kan ha betydelse om ett verk har översatts till ett annat språk innan det översätts till svenska och att det kan motivera en utgivning, men att det inte behöver vara avgörande och att framgångar i andra länder inte nödvändigtvis betyder att boken kommer få höga försäljningssiffror i Sverige. Det underlättar dock ofta för att förlagen ska få kännedom om boken att den har omtalats i källspråkslandet och översatts till andra språk. Informant S2 berättar att de inte har givit ut något verk från spanska som inte har översatts till engelska först.

5.4.4 Kulturella faktorer

En boks litterära kvalitet är inte nog för att den ska sälja mycket i Sverige, utan det krävs att det finns intresse för den bland läsarna. Ett par informanter menar att en anledning till det spanska språkets låga representation har med kulturellt avstånd att göra.

Informanterna menar att vi inte står i kontakt med den spanskspråkiga världen på samma sätt som till exempel den engelskspråkiga och att det kulturellt är ett långt avstånd mellan Latinamerika, Spanien och Sverige. Informant S1 berättar som exempel om boken *Patria* av Fernando Aramburu som fick stort genomslag i Spanien men sålde väldigt lite i Sverige tills den kom ut på ett amerikanskt tevebolag som serie. Informanten tror att det eventuellt kan finnas ett högre intresse i Sverige för Latinamerika på grund av invandring därifrån, engagemanget för Latinamerika i Sverige på 1970-talet och den latinamerikanska boomen under samma årtionde, samtidigt som Spanien på den tiden var fast i censur under Franco-diktaturen. Informanten menar vidare att det är viktigt med broar mellan kulturer och att det behövs personer som både har tillgång till den svenska och den spanskspråkiga kulturen som kan introducera litteratur och föra ut den i det offentliga samtalet. Hen spekulerar även kring att det inte sker något större språkligt och kulturellt utbyte trots att så många svenskar vistas i Spanien och bosätter sig där.

Informant S1 diskuterar också det hen kallar fenomenhistorier.⁸ Med ett stort kulturellt avstånd kan det vara svårt för läsaren att fastna för viss litteratur, och det kan krävas fenomenhistorier för att författaren ska bli omtalad. Exempel på dessa som informant S1 nämner är Malala Yousafzai, Vanessa Springora, Elena Ferrante och Carlos Ruiz Zafón. Vanessa Springoras bok *Samtycket* (2020) fick mycket uppmärksamhet för att den låg i tiden, och då var källspråket franska mindre viktigt. Även intervjuperson S3 tar upp Ferrantes och Ruiz Zafóns författarskap och berättar att efter Ferrantes genombrott började andra förlag att ge ut mer italiensk litteratur, eftersom det fanns en idé eller förhoppning om att läsarna nu skulle vara intresserade av att läsa det. Scouter och utländska agenter började även skicka mycket italienska familjedramer och italienska böcker om kvinnor och vänskap till informant S3:s förlag. Efter Ruiz Zafóns genombrott satsade förlaget på litteratur av författare som ansågs röra sig i liknande världar. Informanten menar att det krävs en spansk Elena Ferrante för att förlag ska satsa på spanskspråkig litteratur i större utsträckning.

Flera av informanterna menar att den som är intresserad av utländsk litteratur oftast är intresserad av det överlag och söker något som går utanför den vanliga engelskspråkiga eller svenska litteraturen. Författarens ursprungsland är då ofta mindre viktigt. Den som är särskilt intresserad av spanskspråkig litteratur läser förmodligen helst boken på originalspråket eller

⁸ Fenomen är enligt informant S1 författare eller historier som ligger i tiden, som alla vill översätta och som kan ge incitament till att ge ut liknande författarskap eller historier från samma land eller språk.

har en särskild anledning att söka sig till böcker från ett visst land. Informant M3 diskuterar att det egentligen är begränsat i hur stor utsträckning vi väljer litteratur och att mycket redan är valt åt oss. Vi köper det som står skyltat i bokhandeln, det som finns på flygplatsen eller det vi har hört talas om. Den som köper en spansk bok väljer den för att den verkar lockande, men inte nödvändigtvis för att den är spansk. Det kan också vara så att en viss sorts litteratur fungerar bättre i vissa länder än andra, eller att våra föreställningar eller förutfattade meningar om litteratur från en viss plats påverkar om vi tycker att den verkar intressant eller inte.

Trots att många svenskar vistas mycket i Spanien, och att svenska elever väljer att läsa spanska i högre grad än andra språk, verkar det inte innebära ett större kulturellt eller språkligt utbyte. Det är svårt att svara på hur detta kommer sig, men att Spanien befann sig under diktatur under en stor del av 1900-talet kan eventuellt vara ett svar. Spaniens kulturella repertoar utvecklades inte i samma takt som andra europeiska länders, vilket har beskrivits av Casanova. Vi har eventuellt haft ett större intresse för Latinamerikas litteratur av politiska skäl, och för att regionens litteratur blomstrade på ett annat sätt än den spanska på 1960–70-talen. Det kan även ha funnits ett större intresse för de europeiska litteraturer som vi har legat närmare på olika sätt: de nordeuropeiska och den franska genom Paris som dominerande kulturellt centrum.

Olika språks positioner i det globala översättningssystemet skulle också kunna vara en förklaring. Spanska och svenska räknas som semi-perifera språk, medan engelska är ett centralt. Lindqvists forskning har visat att dubbel konsekration är nödvändig för att två perifera kulturer ska översätta varandras litteratur, vilket också har visats genom intervju svaren. Statistiken från Nationalbibliografin som visade att engelska, norska, danska, tyska och franska är de språk Sverige översätter från mest skulle också kunna antyda att vi föredrar den litteratur, kultur och historia som ligger närmast vår egen.

5.4.5 Ekonomiska faktorer

Den sista kategorin är ekonomiska faktorer. Flera informanter uttrycker att de upplever översättning som dyrt, eftersom översättarens arvode är en del av kostnaden för att ge ut en bok. De översättningar som görs av spanskspråkig skönlitteratur i Sverige är oftast högprestigelitteratur, vilket är ännu en ekonomisk riskfaktor, eftersom denna litteratur är osäkrare ekonomiskt. Förlagen tar en risk, och deras storlek och profil är avgörande för om de vill göra detta.

Informant S3 berättar att de har gjort försök med att ge ut lågprestigelitteratur från tyska, franska och spanska, men att de upplever att det ofta är svårare att sälja den än till exempel en amerikansk eller brittisk deckare. Det blir inte lika lönsamt att ge ut spanskspråkiga författare som skriver den här typen av litteratur, vilket leder till en ond cirkel där kraven blir högre och det blir svårare för en spanskspråkig bok av den här genren att bli utgiven.

Majoriteten av informanterna tar upp översättningsstöd från Spanien och andra spanstalande länder som en hindrande ekonomisk faktor. Dels för att det krävs tid och resurser att söka stöden (till exempel att översätta alla dokument till spanska), dels för att stöden ofta behövs för att förlagen ska våga satsa på litteraturen, eftersom det är osäkert hur bra försäljningen kommer att gå. Intervjuperson M2 berättar att för små förlag som det hen driver är olika slags stöd och stipendier nästan en förutsättning för att hen ska kunna ge ut sin litteratur. Hen lägger även till att stödet på sätt och vis styr utgivningen och påverkar vad som ges ut, eftersom hen inte kan ge ut litteratur utan stöd.

Informant M3 tar upp att stora pengar idag ligger i ljudböckerna, men att det är svårare för mindre förlag som ger ut översatt litteratur att tjäna på utgivningen och att de böcker förlaget ger ut har sämre säljpotential som ljudbok. Hen önskar se ett förnyat kulturstöd som gör det lättare att anpassa kvalitetslitteratur till ljudböcker.

6. Slutsatser och avslutande reflektion

Det här är den första studien som undersöker utgivningen av spanskspråkig skönlitteratur i Sverige med hjälp av intervjuer med svenska förlag. Jag ville undersöka det spanska språkets representation på den svenska bokmarknaden och utgick från frågorna: Hur stor var utgivningen av skönlitteratur från spanska på förlagen under 2016–2020 och vilken skönlitteratur från spanska gav de ut under perioden? Hur går det till när förlagen väljer spanskspråkig skönlitteratur? samt Vad finns det för anledningar till att skönlitteratur på spanska översätts i relativt liten utsträckning i Sverige?

Resultaten för den första forskningsfrågan visar att förlagen har givit ut spanskspråkiga författare från både Spanien och den amerikanska kontinenten, och både nyare författarskap och stora, erkända författare. Två av de större förlagen ger ut spanskspråkig skönlitteratur i

liten utsträckning jämfört med deras övriga utgivning, medan ett av de större förlagen ger ut spanskspråkig skönlitteratur i större utsträckning. Ett av de mindre förlagen ger ut spanskspråkig skönlitteratur i störst utsträckning av alla de intervjuade förlagen, ett annat ger endast ut spanskspråkig litteratur och det tredje har under den undersökta perioden givit ut ungefär lika många böcker som de större förlag som ger ut relativt lite. Resultatet blir naturligtvis relativt, eftersom det mindre förlagets utgivningssiffror är lägre än de större förlagens. Resultaten indikerar att det inte är svårt för mindre förlag att komma upp i likadana siffror som de större. De bekräftar också statistiken som redovisades i inledningen om att spanska översättningar är svagt representerade, åtminstone hos de större förlagen.

Resultaten för den andra forskningsfrågan visar att alla förlag har kontakt med utländska agenter eller förlag i någon mån. De visar också vissa skillnader i hur förlagen arbetar beroende på storlek och profil och att en utländsk översättning eller engelskspråkiga kontakter ofta är nödvändig för att en svensk översättning ska ske.

Svaren på den tredje forskningsfrågan var mångfacetterade och krävde att jag delade upp dem i olika kategorier. Att den spanskspråkiga skönlitteraturen är representerad i relativt låg grad i Sverige kan delvis ha att göra med den svenska bokproduktionen som helhet. I Sverige har man historiskt givit ut många översättningar men ger idag ut mer inhemsk litteratur än utländsk. Detta visar utgivningssiffrorna för de större förlagen i studien. Bland den översatta litteraturen är det den engelskspråkiga som dominerar, vilket även speglar hur det ser ut i resten av samhället och globalt. De ekonomiska, politiska och kulturella maktstrukturer som råder mellan nationalstater gäller enligt Casanova, Heilbron med flera, även för flödet av litteratur mellan länder. Det finns även olika nivåer av dominans och hierarkier mellan områden, som vi har sett vad gäller Sverige, som trots sitt språks litenhet har en något mindre perifer position på fältet än andra jämförbara länder. Hierarkierna har inte att göra med språkens storlek, utan de maktpositioner språken har fått på grund av olika historiska och kulturella händelser. Att Paris, som Casanova skriver om, länge var kulturellt och litterärt centrum kan förmodligen delvis förklara att franska har en något högre ställning litterärt än spanska. Även historiska händelser som att Spanien befann sig under diktatur under en stor del av 1900-talet och att de latinamerikanska länderna till en början fick sina influenser från sin gamla kolonialmakt, men senare fann sina egna litterära uttryck, kan vara förklaringar. Andra förklaringar som hänger ihop med detta, som flera intervjupersoner nämnde, är att vi generellt står längre ifrån de spanska och latinamerikanska kulturerna än de nordeuropeiska

och anglosaxiska, och att det idag kan finnas ett visst ointresse för kulturer som vi står längre ifrån. Det är även möjligt att många svenskar helt enkelt föredrar att läsa om sådant som de lätt kan relatera till eller känner igen sig i, vilket enligt Escarpit är avgörande för hur framgångsrik en bok blir.

Fler anledningar som tas upp är att det skulle finnas skillnader mellan vad människor i olika kulturella eller nationella områden är intresserade av att läsa, och även att det finns förväntningar eller förutfattade meningar om litteratur från vissa områden. Ett intressant resultat är också att den spanskspråkiga världen står oss nära genom språkstudier, turism och invandring, men att vi ändå tycks uppleva den som främmande. Litteraturen verkar inte upplevas som tillräckligt populärkulturell för att översättas i hög grad, men kanske inte heller tillräckligt finkulturell.

Språkliga faktorer som togs upp är att de flesta som arbetar på förlag behärskar engelska bra, men inte så många andra språk. Bristen på eller tillgången till språkkunskaper kan vara avgörande. Det större förlag som gav ut relativt mycket spanskspråkig litteratur hade en spansktalande förläggare, och de förlag som inte har personal som kan läsa på spanska behöver förlita sig på olika externa resurser för att ge ut spanskspråkiga böcker.

En intressant faktor som kom fram ur intervjuerna var hur godtyckligt urvalet av litteratur verkar. Förläggarens intresse, engagemang och språkkunskaper har stor betydelse, såväl som de utländska agenter som presenterar litteraturen, samt vad som säljer internationellt. Förlagen har inte några särskilda policys för vad eller hur mycket spanskspråkig litteratur som ska ges ut, dock ligger det förmodligen outtalade normer bakom valet av utgivningen.

Den litteratur vi har tillgång till kommer från ett urval som har gått i flera led – först i källspråkslandet, sedan i målspråkslandet hos förlagen, där ytterligare urval sker från bokhandelns och läsarnas håll. Här har vi sett flera exempel på att konsekration och även dubbel konsekration är viktigt för att den spanska litteraturen ska nå den svenska läsaren. Erkännande är viktigt i någon mån för de flesta förlag. Har en bok fått priser, positiva recensioner eller översatts till andra språk är det lättare för förlagen att få kännedom om boken och besluta sig för om den är bra nog att ge ut. För de förlags del som inte har spansktalande förläggare, eller som är mer kommersiellt inriktade, är även den dubbla konsekrationen från någon av de centrala eller närliggande europeiska språkgrupperna

avgörande för utgivningen. Flera intervjupersoner nämner spontant att det är en fördel om en bok har uppmärksamats internationellt och även om det finns en utländsk översättning.

Ekonomiska faktorer är även avgörande. Förlag upplever översättningar som dyra att producera, och de resurser de lägger ner ger inte alltid de förväntade framgångarna i form av litterärt eller ekonomiskt kapital. Här finns det skillnader mellan de förlag som Bourdieu kallar upptäckartypen och den kommersiella typen, vilket kan ses även bland de förlag som har deltagit i intervjustudien. För de större förlagen verkar de ekonomiska faktorerna och marknaden generellt vara mer avgörande, vilket leder till att de mindre, som inte drivs av ekonomiska faktorer i lika hög utsträckning, får bära den spanskspråkiga litteraturen i högre grad.

Slutligen påverkar ett förändrat medialt, politiskt och kulturellt landskap litteraturen att nå läsaren. Plattformar som förlagen tidigare har använt för att få uppmärksamhet kring sin litteratur har förändrat sin organisation och läsare väljer i större utsträckning böcker i ljudboksformat, vilket påverkar den översatta litteraturen.

Som vi kan se är det flera olika faktorer som spelar in, både på större och mer lokala plan, från globala hierarkier till läsarens preferenser. Ett par förlag talade om att fenomenhistorier behövs för att spanskspråkig litteratur ska börja uppmärksammas mer, men en eller ett par framgångsrika böcker kan inte bära hela den spanskspråkiga litteraturen. Jag menar att det också krävs satsningar på spanskspråkig litteratur, till exempel att starta förlag som ger ut den, att ha personal som kan fler språk än engelska, eller att sätta upp strategier och mål för hur mycket litteratur från spanska som ska ges ut och aktivt leta upp den. Strukturerna behöver underlätta för att förlagen ska kunna ge ut litteraturen, till exempel genom bättre anpassade litteraturstöd. Läsarna behöver rikta blicken utanför svenska och anglosaxiska historier, men litteraturen behöver samtidigt göras tillgänglig för dem via de plattformar som de använder.

Jag har gjort en undersökning utifrån förlagens perspektiv, eftersom det är de som i första hand står för urvalet av spanskspråkig litteratur och därmed har störst direkt makt att påverka. Vidare undersökningar som hade kunnat vara intressanta och som förmodligen skulle kunna ge andra perspektiv är översättarens eller läsarens. Översättaren behöver inte förhålla sig till samma faktorer som förlagen och skulle förmodligen kunna bidra med ett annat perspektiv både kring hur förlagen arbetar och för översättningsmarknaden i stort. Läsaren är den som till

sist ska välja att läsa litteraturen, och i stället för att låta förlag och översättare spekulera kring hur läsaren resonerar vore det rimligt att gå direkt till källan.

Källförteckning

- Bourdieu Pierre (1986). *Kultursociologiska texter*. Stockholm: Förlaget Salamander
- Burns, Lorna (2019). *Postcolonialism after world literature: Relation, equality, dissent*. London: Bloomsbury Academic
- Casanova, Pascale (2004). *The world republic of letters*. Harvard University Press
- Escarpit, Robert (1970). *Litteratursociologi*. (Nils Peter Tollnert, övers.) Lund: Wahlström & Widstrand
- Kungliga biblioteket (2021) Libris nationella bibliotekssystem.
http://librishelp.libris.kb.se/help/about_libris_swe.jsp?redirected=true&pref_is_set=&textsize=&contrast=&language=se [2021-07-21]
- Kungliga biblioteket (2020) *Nationalbibliografin i siffror 2020*, <https://www.kb.se/om-oss/det-har-gor-vi/nationalbibliografin.html> [2021-07-21]
- Edenborg, Carl-Michael (2018) Den vikande kritiken. *Aftonbladet*.
<https://www.aftonbladet.se/kultur/a/A2Pv95/den-vikande-kritiken> [2021-08-19]
- Hedberg, Andreas (2016). Small Actors, Important Task: Independent Publishers and their Importance for the Transmission of French and Romance Language Fiction to Sweden Since the Turn of the Millennium, *Moderna språk*, vol 110
<https://ojs.ub.gu.se/index.php/modernasprak/article/view/3656> [2021-07-21]
- Kiviniemi Köngäs, Hanna (2019). *Spanskspråkig skönlitteratur på svenska – En bibliometrisk och översättningssociologisk undersökning av perioden 1987-2017*. Masteruppsats. Lunds universitet
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lindqvist, Yvonne (2005). *Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska*. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB
- Lindqvist, Yvonne (2011). Dubbel konsekration – en förutsättning för svensk översättning av utomeuropeisk litteratur? Maryse Condé som exempel. *Språk och stil*, 21, 140–170
- Lindqvist, Yvonne (2012). Det globala översättningsfältet och den svenska översättningsmarknaden. i: *Läsarnas marknad, marknadens läsare.: En forskningsantologi utarbetad för Litteraturutredningen.* / [ed] Ulla Carlsson & Jenny Johannisson, Stockholm: Kulturdepartementet
- Lindqvist, Yvonne (2018) Bibliomigration från periferi till semi-periferi: Om den samtida spanskaribiska litteraturen i svensk översättning. *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 1-2
<https://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tfl/article/viewFile/4547/3595> [2021-07-21]

Pettersson, Jan-Erik (2011). *Vad gör de på bokförlagen?* Stockholm: Svenska förläggare AB

SCB (2018) Drygt hälften läser moderna språk på gymnasiet.

<https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2018/drygt-halften-laser-moderna-sprak-pa-gymnasiet/?fbclid=IwAR3IpghiH4M7HkqG0pngOMfrNdIIEmibEVGv0snDPH8xhHnNcSJDdJvTaI4> [2021-08-19]

Schneider-Mayerson, Matthew (2010). Popular Fiction Studies: The Advantages of a New Field
Studies in Popular Culture Vol. 33, 1

Svedjedal, Johan (2012). Svensk skönlitteratur i världsperspektiv. i: *Läsarnas marknad, marknadens läsare: En forskningsantologi utarbetad för Litteraturutredningen.* / [ed] Ulla Carlsson & Jenny Johannisson, Stockholm: Kulturdepartementet

Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer* (4 uppl.). Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

Intervjuguide

Vad är din roll på förlaget?

Vilken slags litteratur ger ni ut, har ni någon särskild inriktning?

Hur ser fördelningen ut mellan översatt och inhemsk litteratur? Finns det något språk som dominerar?

Hur mycket litteratur från spanska har ni utgivit de senaste åren?

Vilken litteratur från spanska har ni givit ut?

Har ni någon policy eller strategi för hur mycket spanskspråkig litteratur som ska ges ut?

Hur går det till när ni bestämmer er för att ge ut ett spanskspråkigt verk?

Upplever du att det faktiskt ges ut lite spanskspråkig litteratur i Sverige?

Vad tror du är anledningen till att det ges ut relativt lite spanskspråkig litteratur i Sverige?

Vilken betydelse har det om ett verk först har översatts till ett annat språk för valet om det ska översättas till svenska?

Hur tänker ni kring vissa språkområdets dominans och orsakerna till den?

Hur ser mottagandet ut för spanskspråkig litteratur i Sverige?